

УДК 378:371.32:811.111

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.110926

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

© Р. А. Кравець

Перевірено авторську педагогічну технологію формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Доведено, що формування полікультурної компетентності буде успішним у разі дотримання таких педагогічних умов:

- *упровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності;*
- *організації освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрному ВНЗ;*
- *раціонального поєднання аудиторної і самостійної роботи; застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі*

Ключові слова: педагогічна технологія, експериментальна робота, педагогічні умови, полікультурна компетентність, майбутні аграрники

1. Вступ

Реформування системи вищої аграрної освіти в Україні зумовлено потребою в підготовці компетентних фахівців із високим рівнем знань іноземної мови, здатних успішно функціонувати в сучасному полікультурному світі й відкритих до конструктивного діалогу культур. Зокрема з'ясовано, що формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі нерозривно пов'язане з опануванням ними мови міжнародного спілкування, оскільки в мові культура знаходить своє відображення. Знання комунікативної культури сприяє міжкультурному порозумінню й виступає вагомим складовою професійної діяльності. Відтак під час вивчення іноземної мови значну увагу приділяють фаховій та культурній специфіці.

2. Аналіз останніх досліджень, публікацій та постановка проблеми

У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші педагогічні технології. Їхнє різноманіття пов'язане з тим, що кожний дослідник намагається внести в навчально-виховний процес щось своє, індивідуальне, тим самим змінюючи педагогічну технологію [1]. Останнім часом багато дослідників висловлюють точку зору, що ефективність сучасної фахової підготовки студентів у вищих навчальних закладах залежить не тільки від сформованості професійних, але й різноманітних загальнокультурних компетентностей [2].

Глобалізація та євроінтеграція висувають нові вимоги до вирішення повсякденних ситуацій у професійній сфері діяльності. Виникає реальна потреба розпізнавати культурні відмінності та розуміти їхнє значення. Етнокультурна специфіка системи цінностей особистості впливає на такі головні психологічні процеси, як сприйняття, мислення, поведінку [3]. Відтак взаємоповага та визнання відмінностей між рідною та іноземною культурами, уможливають налагодження плідної співпраці та порозуміння з етнофорами [4].

Реформування вітчизняної системи вищої освіти стосується також і поліпшення фахової підготовки майбутніх аграрників з націленістю на полікультурне виховання студентів, формування їхньої громадянської позиції, національної та гуманістичної самосвідомості, ініціативного та відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності [5]. Сучасне молоде покоління аграрників повинне успішно засвоїти духовні цінності, норми і правила суспільної поведінки, опанувати відповідний рівень культури для налагодження конструктивної взаємодії з оточуючими людьми [6]. Усе це слугує підґрунтям педагогічного експерименту з досліджуваної проблеми забезпечення формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців на заняттях іноземної мови в контексті особистісно-зорієнтованого й діяльнісного підходів.

Ефективність дидактичного процесу переважно визначається вибором і професійною реалізацією конкретних педагогічних технологій, які традиційно називають організаційними формами й методами навчання [7]. Орієнтація на технологічний підхід у застосуванні арсеналу педагогіки передбачає певну технологічність не лише самих форм і методів навчання, з погляду їхньої структури, моделювання та практичного застосування, але й проектування навчального процесу – постановку педагогічної мети [8]. Відштовхуючись від висловленої позиції, функцію викладача можна визначити як систему послідовних (технологічних) операцій із організації, спостереження, контролю та корекції діяльності студентів. Сукупність дій викладача та пізнавальної діяльності студентів є дидактичний процес.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – розкрити сутність педагогічного експерименту з впровадження педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1 – сформувати репрезентативну вибірку й надійний комплект діагностики полікультурної компетентності студентів;

2 – визначити критерії, показники й рівні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі;

3 – описати етапи педагогічного експерименту;

4 – перевірити ефективність педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

4. Реалізація педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі

Гіпотеза дослідження полягала у тому, що формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі буде успішним у разі:

1 – запровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності;

2 – організації освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрному ВНЗ;

3 – раціонального поєднання аудиторної і самостійної роботи;

4 – застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Реалізація робочої гіпотези передбачала підготовчий, констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

На підготовчому етапі (2012–2013 рр.):

– вивчено й систематизовано наукову літературу з проблеми педагогічного забезпечення формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі;

– розроблено концепцію дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет;

– складено план дослідно-експериментальної роботи, методiku її проведення, що дало змогу виявити правомірність розробленої педагогічної технології.

Також апробували дослідницький інструмент, розробили й уточнили показники, критерії, рівні ефективності педагогічного забезпечення формування полікультурної компетентності студентів аграрного ВНЗ, визначили учасників експериментальної роботи, підготували констатувальний експеримент. Спираючись на результати теоретичного аналізу, обґрунтували компоненти (когнітивно-гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, особистісний, операційно-дійовий) полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Відповідно до цих показників підібрали й розробили комплект діагностичних методів для виявлення початкового рівня полікультурної компетентності.

Констатувальний етап (2013 р.) переслідував за мету дослідження початкового рівня полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі й вихідних даних для організації дослідно-пошукової роботи. На цьому етапі було продіагностовано студентів. Виявлений початковий рівень соціокультурного потенціалу студентів-аграрників детермінував їхні індивідуальні психологічні особливос-

ті. Було досліджено мотиви вивчення іноземної мови як навчальної дисципліни та інструмента соціалізації особистості в полікультурному світі. З урахування професійного контексту вдалося визначити педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Методичний інструментарій діагностики полікультурної компетентності складали: педагогічне спостереження, анкетування, опитування, тестування, бесіди зі студентами для визначення основних мотивів, які спонукають їх вивчати іноземну мову й культурні особливості етнофорів. Методами дослідження полікультурної компетентності слугували:

– «Опитувальник на визначення полікультурного досвіду (Multicultural Experiences Questionnaire)» [9];

– «Тест загального рівня товарищескості» [10];

– «Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісному спілкуванні» [11];

– методика «Ціннісні орієнтації» [10];

– тестовий опитувальник «Залежність-автономність» [12];

– опитувальник для діагностики здатності до емпатії А. Меєрабіана й М. Епштейна [11];

– експрес-опитувальник «Індекс толерантності» [13].

У рамках констатувального етапу часто використовували методи педагогічного спостереження й узагальнення характеристик для цілеспрямованого, систематичного фіксування ознак полікультурної компетентності студентів аграрного університету. Для отримання об'єктивної та достовірної інформації застосовували суцільне й вибіркоче спостереження. Об'єктами спостереження стали 496 студентів Вінницького національного аграрного університету, Одеського державного екологічного університету, Бережанського агротехнічного інституту, Білоцерківського національного аграрного університету, Таврійського державного агротехнологічного університету.

Опитування щодо розуміння студентами можливостей, які надають соціокультурні й іншомовні знання, засвідчило:

– 76 % студентів вважають, що ці знання іноземної мови не впливають на розвиток аграрного професіоналізму;

– 23 % – допомагають отримати роботу за кордоном;

– 18 % – уможливають участь у міжнародному співробітництві;

– 12 % студентів погодилися, що знання іноземної мови дозволяють продовжити професійне навчання за кордоном;

– 10 % впевнені, що успішне засвоєння іноземної мови передбачає вивчення не лише мови, але й соціокультурних особливостей, культурного розмаїття сучасного полікультурного світу за допомогою неї;

– 5 % – дає змогу оволодіти іншою/суміжною професією.

Щодо мети вивчення дисципліни «Іноземна мова», то за важливістю відповіді майбутніх фахівців аграрної галузі розмістились у такому порядку:

1) уміти спілкуватися на елементарному рівні в межах повсякденної сфери;

2) зрозуміло висловлюватися і сприймати погляд своїх партнерів по комунікації;

3) читати й розуміти наукові тексти, пов'язані з професійною діяльністю;

4) вільно володіти розмовною англійською мовою у професійній діяльності;

5) мені байдуже, які знання у мене будуть з іноземної мови, оскільки в мене інші цілі.

Відповідаючи на запитання «У якому виді іншомовної діяльності Ви відчуваєте впевненіше?», 76 % студентів назвали читання, 13 % – говоріння; аудіювання зайняло третє місце (8 %) і на четвертій позиції, відповідно, розмістилося письмо (3 %), при цьому студенти здебільшого віддавали перевагу якось одному виду мовленнєвої діяльності. Такий розподіл місць відображав ступінь особистого досвіду міжкультурного взаємодії студентів іноземною мовою. Уже на перших заняттях більшість майбутніх фахівців аграрної галузі обирали читання вголос, але читання не є формою комунікації. Своєю чергою, говоріння й аудіювання доповнюють одне одного. Щодо письма, то тут мислення поєднується з графічними образами слів, що становить певну психологічну проблему для окремих студентів під час вивчення іноземної мови. Зокрема традиційне заняття з іноземної мови практично не передбачає роботи з цим видом діяльності. Саме тому 65 % опитаних визнали читання найефективнішим видом мовленнєвої діяльності в навчанні іноземної мови. Відповіді розмістилися у такому порядку:

– використовувати професійні тексти із самого початку навчання; додати більше комунікативного аспекту;

– оптимізувати подання граматичного матеріалу;

– ввести більше соціокультурної та лінгвокраїнознавчої інформації;

– запроваджувати активні (інтенсивні) методи навчання, що переслідують за мету розв'язання творчих завдань (надаючи можливість висловлювати власні міркування);

– здійснювати тематичну імпровізацію;

– робити доповіді на професійні теми; захист творчих проєктів тощо); частіше писати твори;

– організовувати заняття на основі принципу взаємодії педагога і студентів.

Стосовно твердження «Україна – це...» погляди майбутніх фахівців аграрної галузі розділилися:

– «сама по собі цивілізація» – підтримали 27 % респондентів;

– «частина західної цивілізації» – 18 %;

– «більше східна держава» – 12 %;

– «міст між Сходом і Заходом» – 9 %; не змогли відповісти 34 %.

Результати опитування свідчать, що третина респондентів (169 студентів) взагалі не замислюється про місце України на світовій арені, а чверть респондентів (134 студенти) вважає Україну самодостатньою системою.

Із запропонованих тез, які віддзеркалюють сутність сучасної культури, респонденти обрали такі:

– «шанобливе ставлення до цінностей інших культур» – 43 %;

– «процес культурного обміну» – 36 %;

– «необхідність оновлення у культурі, пристосування до нових реалій у житті» – 27 %;

– «збереження/відродження «коренів» культури й неможливість інновацій» – 24 %;

– «розгляд своєї культури як еталону, з яким порівнюємо інші культури» – 20 %;

– «зближення цінностей різних культур» – 12 %;

– «становлення єдиної світової культури» – 7 %;

54 % респондентів вважають, що національна культура не потребує трансформацій, у тому числі міжкультурних. 41 % виявили схильність до перенесення власних норм, цінностей та моделей поведінки на розуміння чужої культури, продемонстрували відсутність готовності приймати погляди представника іншої культури, якщо вони відрізняються від їхніх, розглядати себе і свою культуру через призму культури етнофора. При цьому 38 % студентів відмітили пункт «мене цікавить лише агрономія».

У рамках експериментального дослідження майбутнім фахівцям аграрної галузі, запропонували оцінити значущість кожної цінності за методикою «Ціннісні орієнтації» [10]. Із опрацьованих даних опитувальника випливає, що на уявлення про цінності студентів значною мірою впливає гендерний фактор й аграрна спеціалізація. Так, юнаки віддають перевагу кар'єрі, самостійності, визнанню, творчості, впевненості в собі, освіті, грошам, активному способу життя; задоволенню, пізнанню. Дівчата на перше місце висуюють освіту; роботу; творчість; любов; сім'ю; здоров'я; гроші; кар'єру; пізнання.

У процесі діагностики мотиваційно-ціннісного компонента полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі за допомогою опитувальників «Автономність-залежність особистості в навчальній діяльності» [12], тесту-опитувальника для діагностики структури навчальної мотивації, тестів «Мотивація до успіху» [10], «Мотивація до уникнення невдач», «Здатність іти на ризик» [10], «Мотивація схвалення» [10] з'ясовано, що студенти недостатньо налаштовані на саморозвиток і самопізнання. 82 % респондентів убачають у «самостійності» та «незалежності» лише матеріальний чинник, й не сприймають їх як «самостійність у вчинках і діях», «незалежність у судженнях й оцінках».

Прагнення до власного престижу, матеріального становища, кар'єри у більшості студентів (63 %) виявляється сильнішим, ніж прагнення до творчості, що, на погляд авторів, ставило під загрозу прагнення до духовного саморозвитку, збереження індивідуальності, самоосвіти.

Згідно з проведеними опитуваннями, інтерв'ю, бесідами, тестами потребу в оволодінні іноземною мовою та культурою як засобами міжнародного спілкування визнали 72 % респондентів. 28 % вважають, що для них цілком достатньо знати лише українську мову.

73 % студентів пов'язують міжкультурні контакти зі знанням іноземної мови й визнають їхню необхідність. 31 % упевнені, що можна доносити інформацію до комуніканта-етнофора без знання іно-

земної мови та культури (за допомогою перекладача, у тому числі комп'ютерного). 42 % респондентів визнали вивчення іноземної мови необхідним лише на рівні читання і перекладу спеціальної автентичної літератури й уміння заповнювати анкети. 27 % студентів відзначили, що:

– вивчення іноземної мови має бути особистою справою кожного; для студента аграрного ВНЗ доцільно вибирати цю дисципліну в якості елективного курсу або займатися іншомовним навчанням позааудиторно;

– замість занять з іноземної мови у рамках навчального плану краще проводити заняття з прикладних дисциплін, пов'язаних із майбутньою спеціальністю. Внутрішню мотивацію продемонстрували тільки 14 %.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту в майбутніх фахівців аграрної галузі виявлено певні психологічні складності щодо налагодження полікультурної взаємодії. Внутрішніми джерелами труднощів у міжкультурному спілкуванні з іноземцями є: боязнь продемонструвати недостатній лексичний запас, зробити граматичні помилки, некоректно висловитися, не зрозуміти співрозмовника, не зуміти підтримати розмову через брак загальнокультурного кругозору, невміння/небажання взаємодіяти. З 496 опитаних студентів 167 визнали своє невміння здійснювати міжкультурне спілкування, з них 74 також зіштовхуються з труднощами у спілкуванні з представниками своєї культури, що свідчить про проблему їхньої соціальної адаптації.

На думку майбутніх фахівців аграрної галузі, здійснення ефективної міжкультурної комунікації забезпечують: знання лексики й граматики іноземної мови, соціокультурна обізнаність, лінгвокраїнознавчі знання, уміння творчо підходити до ситуацій, мовна інтуїція, уміння орієнтуватися в лінгвістичному контексті, рефлексія, критичне мислення, саморозвиток.

Досить критична за результатами опитувань анкетування, інтерв'ювання, позиція студентів щодо викладання іноземної мови пов'язана з тим, що:

1) Вони не бачать можливостей опанувати достатні, на їхній погляд, іншомовні знання й уміння

під час педагогічного процесу у ВНЗ (мало годин з іноземної мови на тиждень; нецікаві методи навчання; недостатня інформативна значущість навчальних матеріалів; одноманітне подання матеріалу викладачем тощо);

2) Майбутні фахівці аграрної галузі не розглядають навчання іноземної мови як процес інтегрованого оволодіння мовою та культурою, який би дозволив повною мірою реалізувати ресурси рідної й іноземної культур – цінностей, уявлень, оцінок, зразків дій;

3) У студентів немає достатньої мотивації до вивчення іноземної мови загалом.

Здебільшого (68 %) це пов'язано з переконанням, що іноземна мова не є важливим засобом розвитку професійної кар'єри й засобом самоактуалізації.

В окремих випадках (12 %) небажання вивчати іноземну мову, культуру, звичай та побут інших народів пояснюється маргінальністю, шовінізмом, етноцентризмом. 9 % опитаних студентів вважають, що національна політика в нашій країні здійснюється на шкоду національним інтересам української нації, не сприяє розвитку української культури, відтак, на їхню думку, потрібно «відсторонитися» від інокультур.

28 % респондентів сумнівалися у тому, що їм у майбутньому знадобляться полікультурні знання та іноземна мова, оскільки вони збираються працювати лише в Україні. Вони вважають, що не матимуть можливості працювати за кордоном, а професійно-особистісного зростання зможуть досягнути завдяки рідній мові. 86 % респондентів пов'язали свої лінгвістичні труднощі з невмінням викладача доступно пояснювати матеріал. 34 % висловили впевненість у тому, що іноземну мову треба починати вивчати лише тоді, коли виникає реальна необхідність.

Майбутні фахівці аграрної галузі, які не виявили достатньої зацікавленості у вивченні іноземної мови, аргументували це тим, що за необхідності зможуть скористатися послугами професійного або електронного перекладачів. Таку критичну позицію підтвердили результати письмового тестування й усних опитувань (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні володіння мовою міжнародного спілкування майбутніми фахівцями аграрної галузі на констатувальному етапі

Рівні	Фрагментарний	Ситуативний	Стійкий	Середній бал
аудіювання	63,4 % (314)	24,3 % (120)	12,3 % (62)	1,49
читання	39,7 % (197)	35,7 % (177)	24,6 % (122)	1,84
говоріння	68,1 % (338)	22,1 % (110)	9,8 % (48)	1,41
письмо	52,6 % (261)	31,5 % (156)	15,9 % (79)	1,63
готовність до полікультурної взаємодії	72,5 % (359)	20,7 % (103)	6,8 % (34)	1,34

У результаті тестування, проведеного на констатувальному етапі педагогічного експерименту, було встановлено, що сформованість полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі 59,3 % (294) за видами іншомовної діяльності відповідає фрагментарному рівню. Під час іншомовної діяльності вони робили численні орфографічні, гра-

матичні, лексичні, фонетичні помилки; недостатньо чітко розуміли сенс чужих висловлювань у межах ситуацій фахової та соціокультурної сфер спілкування, не могли розпізнати екстралінгвальну інформацію. Не здатні були самостійно продукувати висловлювання або робили це із затратою значних зусиль. Водночас у них виникали істотні труднощі в читанні

й розумінні фахових та лінгвокраїнознавчих текстів, мовного етикету, бракувало знань й умінь, необхідних для заповнення анкет, складання резюме, написання ділових листів, повідомлень, творів, есе, доповідей із широкого кола соціокультурних питань, переконливої аргументації власних міркувань з опорою на лінгвокраїнознавчий дискурс. Щодо аудіювання, то тут студенти розуміли окремі слова й прості висловлювання у повільній та чіткій вимові здебільшого в невеликих за обсягом повідомленнях на знайомі теми (про себе, свою сім'ю, навчання, роботу, хобі тощо). Під час читання вони розуміли короткі, прості тексти (читали по фразам, виділяючи знайомі слова та прості вирази, за необхідності перечитуючи текст; могли відшукати конкретну, легко передбачувану соціокультурну інформацію в простих текстах (рекламах, проспектах, розкладах, оголошеннях, програмах, наукових проектах, листах тощо).

Монологічне мовлення вирізнялося простими фразами й реченнями. Для діалогічного мовлення характерним було повторення інформації співрозмовником в уповільненому темпі або її перефразування. Студенти очікували на допомогу у вербальному оформленні думок. Майбутні фахівці аграрної галузі могли будувати прості запитання й відповідати на них у рамках відомих соціокультурних явищ. Ця категорія студентів володіла обмеженим запасом лексичних одиниць для повідомлення відомостей з обмеженої лінгвокраїнознавчої тематики. Вони використовували прості граматичні й синтаксичні конструкції. У письмовій мові майбутні фахівці аграрної галузі могли переписувати короткий текст з друкарського або рукописного примірника, деякі з них могли заповнювати нескладні анкети. Студенти з фрагментарним рівнем полікультурної компетентності неохоче демонстрували готовність до діалогу культур в ситуаціях повсякденного спілкування з використанням найпоширеніших форм ввічливості. Вони не проявляли достатнього інтересу до інокультури, особливостей полікультурної взаємодії, була відсутня внутрішня мотивація до вивчення мови міжнародного спілкування.

Майбутні фахівці аграрної галузі з ситуативним рівнем полікультурної компетентності 26,9 % (134) демонстрували часткове володіння соціокультурними та іншомовними знаннями, уміннями, способами міжкультурної взаємодії в спілкуванні іноземною мовою. У багатьох випадках вибір стратегій поведінки та культури мовлення був інтуїтивним. Під час аудіювання студенти розуміли основні повідомлення на знайому соціокультурну тематику (за умови чіткої та відносно повільної британської вимови), яка охоплювала сферу особистих і професійних інтересів (сім'я, навчання, робота, хобі, дозвілля, свята, традиції, звичаї тощо). Вони могли самостійно читати аутентичні тексти, наповнені комунікативною і професійно-орієнтованою лексикою, використовуючи необхідні довідкові матеріали. Демонстрували розуміння поглядів, почуттів, намірів наратора, правильно трактували екстралінгвальну інформацію. Однак, це носило ситуативний характер. Аналогічне спостерігали в мовленнєвій діяльності. Майбутні фахівці продемонстрували володіння мовними

знаннями на достатньому рівні, щоб брати участь у діалозі культур.

У монологічному мовленні превалювали елементарні висловлювання про події, особисті міркування, враження, соціокультурний досвід. Майбутні фахівці аграрної галузі розповідали іноземною мовою про свої плани й бажання, зрозуміло висловлювалися із широкого спектру полікультурних питань (наприклад, «поточні події», «навчання», «національна ідентичність», «культурна спадщина», «духовні цінності», «етикет», «звичаї та традиції», «культурний плюралізм» тощо), пояснювали свої погляди й наміри. Студенти-аграрники конструктивно дискутували з етнофорами, демонструючи культуру мовлення й знання національних особливостей та менталітету співрозмовника. Вони мають чіткі уявлення про мовний етикет, дотримуються правил культурної поведінки (форми вітання, спілкування, правила ввічливості). Можуть долати міжкультурні бар'єри й стереотипне мислення під час стажування, роботи, спільних науково-дослідних проектів, демонструючи в полікультурній взаємодії знання найбільш значимих традицій, систем цінностей, переконань, загальноприйнятих у рідній та іноземних культурах.

Під час ознайомлення з аутентичними текстами майбутні фахівці аграрної галузі могли здогадуватися про значення незнайомих лексичних одиниць з контексту й передбачати смислове навантаження речень. Вони могли самостійно опрацьовувати текст, виокремлюючи головну інформацію від другорядної, добирали й відтворювали ключові слова й сталі вирази або короткі речення з невеликого, нескладного тексту, які мали певне культурологічне навантаження. Студенти перефразовували короткі письмові уривки, використовуючи структуру початкового тексту, могли виокремлювати соціокультурну інформацію з різних джерел і стисло передавати її зміст.

Майбутні фахівці аграрної галузі із середнім рівнем полікультурної компетентності проявляли готовність до діалогу культур залежно від комунікативної ситуації. Водночас у них вже були сформовані певні полікультурні знання. Вони дотримувалися найпоширеніших правил мовного етикету, мали чіткі уявлення про культуру поведінки в багатокультурному соціумі, знали найбільш значимі традиції, системи цінностей і переконань, прийняті в рідній країні, але знання про країну, мову якої вони вивчають для проходження закордонного сільськогосподарського стажування, носили ще ситуативний (недостатній) характер; мали слабкі уявлення про міжкультурні стереотипи й способи їхнього подолання.

Отже, майбутні фахівці аграрної галузі із ситуативним рівнем полікультурної компетентності виявили недостатнє володіння іншомовним професійним тезаурусом і специфікою його вживання в усному й письмовому мовленні; не були готові належною мірою враховувати у вивченні іноземної мови поняття «контекст», «соціокультурність», «полікультурність». Однак у цієї категорії студентів спостерігали потребу в розширенні досвіду іншомовної діяльності й мотивацію до вивчення іноземної мови.

Стійкий рівень полікультурної компетентності продемонстрували 13,8 % (68) респондентів. Достат-

ній лексичний запас дозволяв їм вільно висловлювати свої міркування з низки соціокультурних питань. Під час аудіювання вони розуміли іншомовне мовлення співрозмовника й добре орієнтувалися у сучасному полікультурному світі. Щодо говоріння, то студенти спонтанно висловлювали свої думки, зрозуміло аргументували свою позицію з певної полікультурної проблеми, використовуючи складні синтаксичні конструкції. Щодо читання, як виду мовленнєвої діяльності, то майбутні фахівці аграрної галузі легко розпізнавали лінгвістичні маркери соціальних взаємин, норми ввічливості іншої культури, намагалися дотримуватися їх у своїй поведінці. В діалозі культур вони досить швидко переключалися на різні стилі мовлення (офіційний, нейтральний, розмовний), гнучко реагуючи на конкретну ситуацію міжкультурного спілкування. Все чіткіше простежувалася важливість усвідомлення ними традицій, систем цінностей і переконань, прийнятих у рідній та іноземних культурах, з представниками яких вони збираються взаємодіяти в майбутньому. Зі знанням шляхів подолання міжкультурних стереотипів фахівцю аграрної галузі виконує роль посередника в діалозі між представниками рідної та іноземної культур.

Проаналізувавши результати тестування рівня володіння іноземною мовою, дослідники дійшли висновку, що навіть із високим рівнем володіння мовою міжнародного спілкування майбутні фахівці аграрної галузі недостатньою мірою враховували такі поняття, як «полікультурність» і «соціокультурний контекст». Маючи уявлення про найбільш значні традиції, системи цінностей і переконань у рідній культурі, вони не часто замислювалися про необхідність отримання інформації про країну, з представниками якої вони збираються співпрацювати (стажування, робота, спільні науково-дослідні проекти тощо), усвідомлювали необхідність уміти долати міжкультурні стереотипи для того, щоб іншомовне спілкування було конструктивним, також було неповним.

Результати констатувального етапу експерименту дозволили уточнити завдання *формульованого етапу (2014–2017 рр.)*. Контрольна група продовжувала працювати за традиційною методикою викладання із застосуванням матеріалів кафедри української та іноземних мов, а експериментальна група опановувала дисципліну «Іноземна мова» на основі інноваційної педагогічної технології. Це позитивно позначилось на полікультурній компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, зростанні їхньої внутрішньої мотивації до вивчення іноземної мови й розвитку необхідних професійно значимих якостей.

Формувальний етап передбачав розв'язання таких завдань:

1) перевірити ефективність розробленої педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі;

2) апробувати авторський навчальний посібник «English in the Context of Multicultural Education of Future Agrarians» [14] та електронний навчально-методичний комплекс;

3) запровадити спецкурс «Основи формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі»;

4) оцінити рівень полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Реалізація педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі допомогла зорієнтувати студентів на одночасне опанування полікультурних та іншомовних знань, умінь, навичок, актуалізації досвіду полікультурної взаємодії. Сприйняття й аналіз полікультурної інформації студенти здійснювали крізь призму рідної культури, в основі якої лежать базові загальнолюдські поняття й цінності. Для розкриття сутності поняття «культура», визначення фактів, які відносяться до нього, виявлення ступеня значущості цих фактів застосовувалися такі вправи:

1) прийом «Айсберг», сутність якого полягає в розподілі запропонованих студентам явищ культури, у вигляді списку, на видимі (що знаходяться на поверхні) й приховані (що знаходяться під поверхнею);

2) ранжування – розподіл культурно специфічних явищ від центру (більш значущих) до периферії (менш значущих);

3) співставлення (простежити зв'язок виду поведінки із певною цінністю / переконанням);

4) прийом «Континіум» – визначення місця своєї культури між двома крайніми позиціями, наприклад «суперництво – співпраця», «реформа – традиція», «рівноправність – ієрархічна організація»;

5) прийом «Кластер» для групування основних понять, пов'язаних із певною темою;

6) таблиця «Загальне – національне – особисте» для виявлення ступеня культурної значущості явищ;

7) таблиця «Вірні – невірні твердження» під час оцінювання явищ рідної й іноземної культур;

8) прийом «Автопортрет» – складання власної характеристики відповідно до окреслених пунктів плану: громадянство, рідна мова, національність, соціальна група, віросповідання, рід зайняття, місце народження, освіта, захоплення, вік;

9) анкетування з метою активізації культурної рефлексії [15].

Завдання передбачали застосування різних форм організації навчальної діяльності (індивідуальної, парної, роботи в малих групах). На цьому етапі значна увага приділялася розвитку уміння інтерпретувати отриману соціокультурну інформацію, творчо її опрацьовувати самостійно або у співпраці. Розроблений навчальний посібник містить такі види вправ:

1) прийом «Загальне – унікальне» сприяв становленню метапредметного вміння виокремлювати й стисло презентувати загальні та специфічні риси під час порівняння соціокультурних, професійних особливостей конкретних явищ і фактів. Робота може бути індивідуальною, парною або груповою з опорою на текст або ілюстрацію;

2) метод «Перехресна дискусія» допомагав добирати аргументи «за» і «проти» щодо спірного твердження. У процесі інтерактивної роботи (парної або в малих групах) послідовно записували всі аргументи учасників у таблицю. Під час обговорення обирали найбільш значимі аргументи й разом підбивали підсумки дискусії;

3) прийом «Мозковий штурм» – спільне генерування ідей під час пошуку шляхів розв'язання практичного завдання. Сутність його полягала в тому, що, працюючи в малих групах, майбутні фахівці аграрної галузі, продукували ідеї щодо способів розв'язання проблемної ситуації міжкультурного спілкування, оцінювали їхню ефективність, здійснювали ранжування найцінніших ідей;

4) стратегія «Есе» припускала поетапну творчу роботу під керівництвом викладача. Продуктом творчої діяльності може бути аналітична стаття, літературна замальовка, журналістське дослідження. Відповідно до окресленого завдання студенти складали план роботи, обирали із запропонованого матеріалу (уривки зі статей, графіки, ілюстрації) той, який вважали доцільним для роботи. Наприкінці презентували результати роботи та оцінювали їх;

5) «Моделювання ситуацій полікультурної взаємодії» відповідно до норм комунікативної культури в усній і письмовій мові організували за сценарієм або завданням. Студенти будували монологічні висловлювання, моделювали діалоги, телефонні бесіди, писали твори певного жанру (особистий або офіційний лист, рапорт, супровідний лист, автобіографію тощо).

5. Результати дослідження

За підсумками експериментального навчання порівнювали кількісні та якісні показники полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі контрольної та експериментальної груп. Позитивні зрушення спостерігалися у двох групах, однак найбільш очевидні вони в експериментальній групі.

Відповідно до вимог, які висуваються до проведення педагогічного експерименту, визначили інваріантні та варіативні умови його реалізації. Формувальний етап педагогічного експерименту був максимально наближений до природних умов за такими параметрами:

1) початковий рівень знань студентів у контрольній та експериментальній групах був приблизно однаковим;

2) кількість занять становила (2 години на тиждень упродовж 4 семестрів) була однаковою для обох груп;

3) кількість (496 чоловік) і склад студентів (які здобувають знання з галузі «аграрні науки та продовольство» за спеціальностями: агрономія, садівництво та виноградарство, технологія виробництва та переробки продукції тваринництва, лісове господарство, садово-паркове господарство, водні біоресурси та аквакультура, агроінженерія) не змінювалися в інтересах об'єктивності експерименту;

4) чисельність студентів у контрольній та експериментальній групах була приблизно однаковою (245 студентів в КГ і 251 студент в ЕГ);

5) заняття в групах проводилися одним викладачем, що забезпечувало єдині вимоги до учасників експерименту й дозволяло ефективно керувати навчальним процесом.

До варіативних умов дослідної роботи належали:

– методика взаємопов'язаного навчання іноземної мови й культури (де англійській мові відводилася роль засобу полікультурної взаємодії між представниками різних країн й інструменту ефективного професійно-особистісного розвитку);

– організація педагогічного процесу на основі особистісно-зорієнтованого, комунікативного, аксіологічного й лінгвокраїнознавчого підходів; використання професійно-орієнтованого іншомовного й полікультурного матеріалу;

– організаційні форми роботи зі студентами;

– методи викладання, які враховують особливості навчання студентів аграрних спеціальностей з опорою на загальнодидактичні принципи (науковості, послідовності та систематичності, доступності, міцності, свідомості й активності, наочності, зв'язку теорії з практикою) і специфічні принципи в реалізації полікультурної освіти майбутніх аграрників на заняттях з іноземної мови (принцип діалогу культур, принцип культуровідповідності, принцип єдності національного й загальнолюдського, принцип полікультурності та полікультурної толерантності, принцип домінування проблемних культурознавчих завдань, принцип автентичності, принцип новизни, принцип професійної спрямованості), розроблені педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі (впровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності, організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрному ВНЗ, раціональне поєднання аудиторної і самостійної роботи, застосування електронного навчально-методичного комплексу, формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі).

Загалом поєднання теоретичних й емпіричних методів дослідження, аналіз і порівняння отриманих результатів підтвердили ефективність розробленої педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Такий позитивний результат був досягнутий завдяки перманентному підвищенню рівня іншомовної полікультурної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі, поточному, рубіжному й підсумковому контролю.

6. Висновки

1. Унаслідок запровадження авторської педагогічної технології вдалося досягнути значних позитивних зрушень у полікультурній компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Аналіз результатів зроблено на підставі порівняння показників в експериментальній та контрольній групах. Порівнявши результати до і після формувального етапу експерименту, виявили у студентів експериментальної групи значні позитивні зрушення у показниках полікультурної компетентності (когнітивно-гносеологічному, особистісному, мотиваційно-ціннісному, операційно-дійовому).

2. Значно збільшилася кількість студентів із ситуативним і стійким рівнями. Зменшилася кількість респондентів із фрагментарним рівнем полікультурної компетентності в ЕГ. Водночас у контроль-

ній групі зрушення у характеристиках духовної культури й національної самосвідомості були незначні. Аналогічне спостерігалось у системі знань щодо окремих складових національної культури, здібностях до культурного саморозвитку та самовизначення у полікультурному світі, правильному сприйнятті культурних цінностей мови, позитивному ставленні до національної спільності, прагненні спілкуватися іноземною мовою тощо.

3. Реалізація педагогічного експерименту передбачала підготовчий, констатувальний, формувальний та контрольний етапи. Кожний етап був спрямований на послідовну реалізацію й перевірку розробленої педагогічної технології. У рамках апробації педагогічної технології було уточнено умови формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. До них відносимо запровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності, організацію освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного

типу в аграрному ВНЗ, раціональне поєднання аудиторної і самостійної роботи; застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

4. Експериментальна перевірка авторської педагогічної технології підтверджує, що забезпечення виділених педагогічних умов дозволяє здійснити позитивний вплив на рівень полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Про це свідчать дані діагностики до формувального етапу педагогічного експерименту до і після нього. До експерименту високий рівень сформованості полікультурної компетентності був у 13,8 % студентів, середній – у 26,9 %, низький – у 59,3 %, а після експерименту високий у 48,1 %, середній – у 39,6 % і низький – у 12,3 %. Отже, справджується правильність висунутої гіпотези. Результати контрольного етапу педагогічного експерименту засвідчили, що мета була досягнута, завдання реалізовані, а розроблена педагогічна технологія є ефективною.

Література

1. Бордовская, Н. В. Современные образовательные технологии [Текст] / Н. В. Бордовская. – М.: КНОРУС, 2016. – 432 с.
2. Nguyen, M. H. The Curriculum for English Language Teacher Education in Australian and Vietnamese Universities [Text] / M. H. Nguyen // Australian Journal of Teacher Education. – 2013. – Vol. 38, Issue 11. – P. 33–53. doi: 10.14221/ajte.2013v38n11.6
3. Демчук, О. Управління процесом формування полікультурної компетентності вчителів в умовах освітнього простору [Текст] / О. Демчук // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2015. – № 1. – С. 36–41.
4. Koriakina, A. Multicultural Approach to Education [Text]: International Scientific Conference / A. Koriakina // Society, Integration, Education. – Rezekne: Rezekne Academy of Technologies, 2015. – P. 215–221. doi: 10.17770/sie2015vol1.326
5. Мельник, В. В. Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції [Текст] / В. В. Мельник // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2013. – № 54. – С. 69–81.
6. Заскалета, С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу [Текст] / С. Г. Заскалета; ред. С. О. Сисоєва. – Миколаїв: Ліон, 2013. – 500 с.
7. Гладуш, В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія [Текст]: навч. пос. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2014. – 416 с.
8. Иванова, С. В. Применение инновационных образовательных технологий в аудиторной и самостоятельной работе студентов-гуманитариев [Текст] / С. В. Иванова, С. Е. Родионова // Вестник Башкирского университета. – 2013. – Т. 18, № 4. – С. 1296–1304.
9. Aytug, Z. Multicultural experience: A multidimensional perspective, scale development, and validation [Text] / Z. Aytug. – New York: ProQuest, 2013. – 230 p.
10. Колосова, С. Популярны́е психологические тесты [Текст] / С. Колосова. – М.: Научная книга, 2017. – 307 с.
11. Ігнатович, О. М. Психодіагностичне забезпечення профорієнтації в системі педагогічної освіти [Текст] / О. М. Ігнатович. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.
12. Грецов, А. Психологические тесты для старшеклассников и студентов [Текст] / А. Грецов, А. Азбель. – СПб.: Питер, 2012. – 208 с.
13. Почебут, Л. Г. Кросс-культурная и этническая психология [Текст] / Л. Г. Почебут. – СПб.: Питер, 2012. – 236 с.
14. Kravets, R. A. English in the context of multicultural education [Text] / R. A. Kravets. – Vinnytsia: Planer, 2015. – 206 с.
15. Nieto, S. Language, culture, and teaching [Text] / S. Nieto. – New York: Routledge, 2017. – 228 p.

Рекомендовано до публікації д-р пед.наук, професор Джеджула О. М.

Дата надходження рукопису 17.07.2017

Кравець Руслан Андрійович, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедри української та іноземних мов, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна, 3, м. Вінниця, Україна, 21008
E-mail: krawezj@ukr.net